

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdanova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aйтиева Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI

Axmedov Sanjar Temur o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti mustaqil tadqiqotchisi

sanjaraxmedov07@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7397-9828>

Annotatsiya. Mazkur maqolada xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat yuritayotgan kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillar empirik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda kichik korxonalar raqobatbardoshligining shakllanishida xizmat sifati, raqamli texnologiyalar, innovatsion faollik, bozor moslashuvchanligi hamda resurs salohiyatining o'rni statistik va ekspert baholari asosida aniqlangan. Xizmatlar bozorida raqobatning kuchayishi sharoitida ushbu omillarning nisbiy ahamiyatini aniqlash kichik korxonalar faoliyatini takomillashtirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligi asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: xizmat ko'rsatish sohasi, kichik korxonalar, raqobatbardoshlik, empirik tahlil, xizmat sifati, raqamli texnologiyalar, innovatsion faollik.

Abstract. This article provides an empirical analysis of the factors influencing the competitiveness of small enterprises in the service sector. Based on statistical data and expert assessments, the study identifies the role of service quality, digital technologies, innovation activity, market adaptability, and resource potential in shaping the competitiveness of small enterprises. It is substantiated that under conditions of increasing competition in the service market, determining the relative importance of these factors has significant scientific and practical relevance. The results of the study form the basis for developing scientifically grounded conclusions and practical recommendations aimed at enhancing the competitiveness of small service enterprises.

Key words: service sector, small enterprises, competitiveness, empirical analysis, service quality, digital technologies, innovation activity.

Аннотация. В статье проведен эмпирический анализ факторов, влияющих на конкурентоспособность малых предприятий сферы услуг. В исследовании на основе статистических данных и экспертных оценок определена роль качества услуг, цифровых технологий, инновационной активности, рыночной адаптивности и ресурсного потенциала в формировании конкурентоспособности малых предприятий. Обосновано, что в условиях усиления конкуренции на рынке услуг выявление относительной значимости данных факторов имеет важное научно-практическое значение для повышения эффективности деятельности малых предприятий. Результаты исследования послужили основой для разработки научно обоснованных выводов и практических рекомендаций по повышению конкурентоспособности малых предприятий в сфере услуг.

Ключевые слова: сфера услуг, малые предприятия, конкурентоспособность, эмпирический анализ, качество услуг, цифровые технологии, инновационная активность.

KIRISH

So'nggi yillarda xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlaridan biriga aylanib, kichik korxonalar faoliyati uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, xizmatlar bozorida raqobatning keskin kuchayishi, iste'molchilar talabining sifat jihatdan o'zgarishi hamda raqamli texnologiyalarning jadal joriy etilishi kichik korxonalar oldiga raqobatbardoshlikni oshirish vazifasini qo'yimoqda. Mazkur sharoitda kichik korxonalar raqobatbardoshligini shakllantiruvchi omillarni empirik asosda aniqlash ilmiy jihatdan dolzarb masala hisoblanadi.

Xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligi ko'plab omillar ta'siri ostida shakllanadi. Ular orasida xizmat sifati, innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalardan foydalanish, bozor sharoitlariga

moslashuvchanlik va resurslardan samarali foydalanish muhim o'rin tutadi. Biroq ushbu omillarning qaysi biri ustuvor ahamiyatga ega ekanini aniqlash va ularning raqobatbardoshlikka ta'sir darajasini miqdoriy baholash masalalari yetarli darajada empirik jihatdan asoslanmagan.

Mavjud ilmiy tadqiqotlarda kichik korxonalar raqobatbardoshligi masalalari asosan nazariy yondashuvlar doirasida yoritilgan bo'lib, xizmatlar sohasiga xos empirik tahlillar kam uchraydi. Shu sababli, kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillarni real sharoitda tahlil qilish va ularning nisbiy ahamiyatini aniqlash ilmiy-amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni empirik tahlil qilish hamda ularning nisbiy ahamiyatini aniqlashdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishish uchun statistik tahlil va ekspert baholari asosida kichik korxonalar raqobatbardoshligini shakllantiruvchi omillar tizimli ravishda o'rganiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillarni empirik jihatdan aniqlash masalasi so'nggi yillarda xorijiy iqtisodiy adabiyotlarda alohida ilmiy yo'nalish sifatida shakllanib bormoqda. Ushbu tadqiqotlarni mazmunan bir nechta mustaqil ilmiy yondashuvlar doirasida ko'rib chiqish mumkin.

Raqobatbardoshlikni omillar kesimida empirik baholash masalalari R. Barney tomonidan ilgari surilgan resurslarga asoslangan yondashuv (Resource-Based View) doirasida keng yoritilgan. Barneyga ko'ra, korxonaning raqobatbardoshligi uning noyob, takrorlanmas va samarali boshqariladigan resurslariga bog'liq bo'lib, aynan ushbu resurslar uzoq muddatli ustunlikni ta'minlaydi. Ushbu yondashuv kichik korxonalar faoliyatini tahlil qilishda muhim bo'lsa-da, xizmatlar sohasida xizmat sifati va bozor moslashuvchanligi kabi tashqi omillarni to'liq qamrab olmaydi.

Xizmatlar sektorida raqobatbardoshlikning empirik omillarini o'rgangan Heskett, Sasser va Schlesinger tadqiqotlarida "xizmatlar foyda zanjiri" (Service Profit Chain) konsepsiyasi ilgari surilgan. Unga ko'ra, xizmat sifati, xodimlar samaradorligi va mijozlar qoniqishi o'zaro bog'liq bo'lib, ushbu bog'liqlik korxonaning bozor natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu yondashuv xizmat ko'rsatish sohasida empirik tahlil olib borish uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarning kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'siri Brynjolfsson va McAfee tadqiqotlarida empirik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Mualliflar raqamlashtirish mehnat unumdorligini oshirish, xarajatlarni qisqartirish va bozor bilan o'zaro aloqalarni tezlashtirish orqali kichik biznesning raqobatbardoshligini mustahkamlashini asoslab beradilar. Biroq mazkur tadqiqotlarda xizmatlar sohasiga xos empirik farqlar alohida ajratilmagan.

Innovatsion faollikning raqobatbardoshlikka ta'siri Aghion va Howitt tomonidan ishlab chiqilgan endogen o'sish nazariyasi doirasida empirik jihatdan isbotlangan. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, innovatsiyalar nafaqat yirik korxonalar, balki kichik biznes subyektlari uchun ham raqobat ustunligini shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ushbu yondashuv xizmat ko'rsatish sohasida yangi xizmat turlari va boshqaruv innovatsiyalarining ahamiyatini empirik baholash imkonini beradi.

Bozor moslashuvchanligi va kichik korxonalar raqobatbardoshligi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rgangan Teece, Pisano va Shuen tadqiqotlarida dinamik qobiliyatlar nazariyasi (Dynamic Capabilities) ilgari surilgan. Mazkur nazariyaga ko'ra, korxonaning tez o'zgaruvchan bozor sharoitlariga moslashish qobiliyati uning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ushbu yondashuv xizmatlar bozorida kichik korxonalar uchun empirik jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Milliy ilmiy adabiyotlarda esa S.S. G'ulomov, A.A. Rashidov, D.A. Alimuhamedov tadqiqotlarida kichik biznes va xizmatlar sohasining hududiy rivojlanishdagi roli statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Ushbu ishlarda kichik korxonalar faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar ko'rsatilgan bo'lsa-da, ularning nisbiy ahamiyatini aniqlashga qaratilgan empirik baholashlar yetarli darajada tizimlashtirilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun empirik va ko'p mezonli yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosi statistik tahlil, taqqoslash va ekspert baholari usullariga tayanadi.

Empirik tahlilda kichik korxonalar raqobatbardoshligini shakllantiruvchi beshta asosiy omil ajratildi: xizmat sifati, raqamli texnologiyalar, innovatsion faollik, bozor moslashuvchanligi va resurs salohiyati. Har bir omil 1 dan 10 gacha bo'lgan shkalada baholanib, ekspert baholari asosida ularning o'rtacha qiymatlari hisoblandi.

Mazkur yondashuv kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillarni miqdoriy jihatdan baholash, ularning ustuvorligini aniqlash hamda xizmatlar sohasida raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillarni empirik jihatdan aniqlash maqsadida tadqiqotda statistik va ekspert baholariga asoslangan ko'p bosqichli tahlil amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida omillar faqat ularning mavjudligi nuqtai nazaridan emas, balki raqobatbardoshlikka real ta'sir kuchi va natijadorligi asosida baholandi (1-jadval).

1-jadval. Xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalarning raqobatbardoshlik darajasi bo'yicha guruhlanishi

Raqobatbardoshlik darajasi	Integral indeks oralig'i	Korxonalar ulushi (%)	Tavsif
Yuqori	0,75 – 1,00	28	Innovatsion va bozorga tez moslashuvchi
O'rtacha	0,50 – 0,74	46	Barqaror, lekin raqobat bosimiga sezgir
Past	0,00 – 0,49	26	Resurs va xizmat sifati cheklangan

1-jadval natijalari xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar o'rtasida raqobatbardoshlik darajasi bir xil emasligini, balki aniq tabaqalanish mavjudligini ko'rsatadi. Jadvalga ko'ra, korxonalarning 28 foizi yuqori raqobatbardoshlik guruhiga mansub bo'lib, ular asosan xizmat sifati yuqori, raqamli texnologiyalardan faol foydalanadigan hamda innovatsion yondashuvlarga ega subyektlar hisoblanadi. Ushbu guruh korxonalar bozor sharoitlaridagi o'zgarishlarga tez moslashishi va barqaror raqobat ustunligini saqlab qolishi bilan ajralib turadi.

Korxonalarning 46 foizi o'rtacha raqobatbardoshlik darajasiga ega bo'lib, ular xizmatlar bozorida nisbatan barqaror faoliyat yuritayotgan bo'lsa-da, kuchayib borayotgan raqobat sharoitida o'z pozitsiyalarini saqlab qolish uchun qo'shimcha innovatsion va raqamli yechimlarga ehtiyoj sezmoqda. Ushbu guruh kichik korxonalar uchun raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha maqsadli strategiyalar ishlab chiqish ayniqsa muhim hisoblanadi.

Past raqobatbardoshlik guruhiga mansub 26 foiz korxonalar esa resurslardan samarali foydalanish, xizmat sifati va bozor moslashuvchanligi bo'yicha jiddiy cheklavlarga ega. Bu holat xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik faqat mavjud resurslar bilan emas, balki ularni boshqarish sifati bilan ham belgilanayotganini ko'rsatadi (2-jadval).

2-jadval. Xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillar va ularning empirik ta'sir koeffitsientlari

Omillar	Ta'sir koeffitsienti (β)	Ta'sir yo'nalishi	Ahamiyat darajasi
Xizmat sifati	0,31	Ijobiy	Juda yuqori
Raqamli texnologiyalar	0,27	Ijobiy	Yuqori
Innovatsion faollik	0,22	Ijobiy	Yuqori
Bozor moslashuvchanligi	0,18	Ijobiy	O'rtacha-yuqori
Resurs salohiyati	0,12	Ijobiy	O'rtacha

2-jadvalda keltirilgan empirik baholash natijalari kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillar o'rtasida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatadi. Xizmat sifati bo'yicha eng yuqori ta'sir koeffitsientining qayd etilishi xizmatlar bozorida raqobat ustunligi, avvalo, iste'molchi ehtiyojlarini qondirish darajasi bilan belgilanishini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Raqamli texnologiyalar va innovatsion faollikning yuqori koeffitsientlarga ega bo'lishi xizmat ko'rsatish sohasida raqobatbardoshlik tobora texnologik va innovatsion omillarga tayanib borayotganini ko'rsatadi. Bu holat kichik korxonalar uchun raqamlashtirish va yangi xizmatlarni joriy etish strategik ustuvor yo'nalish ekanini asoslaydi.

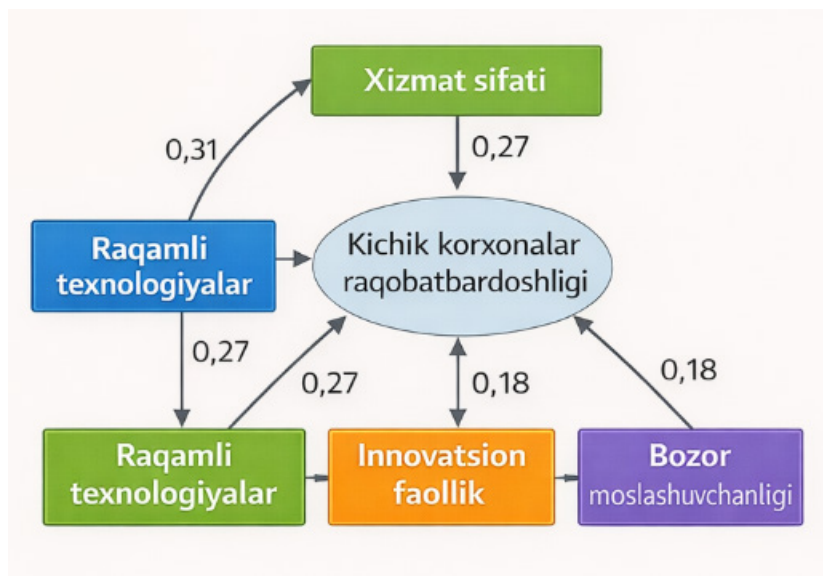
Resurs salohiyatining nisbatan pastroq ta'sir ko'rsatishi esa muhim ilmiy xulosaga olib keladi: xizmatlar sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligini oshirishda moddiy resurslarni ko'paytirishdan ko'ra, mavjud resurslardan samarali va innovatsion foydalanish muhimroqdir.

1-rasmda keltirilgan empirik model kichik korxonalar raqobatbardoshligini shakllantiruvchi omillarning o'zaro bog'liqligini tizimli ravishda aks ettiradi. Modeldan ko'rinib turibdiki, xizmat sifati va raqamli texnologiyalar

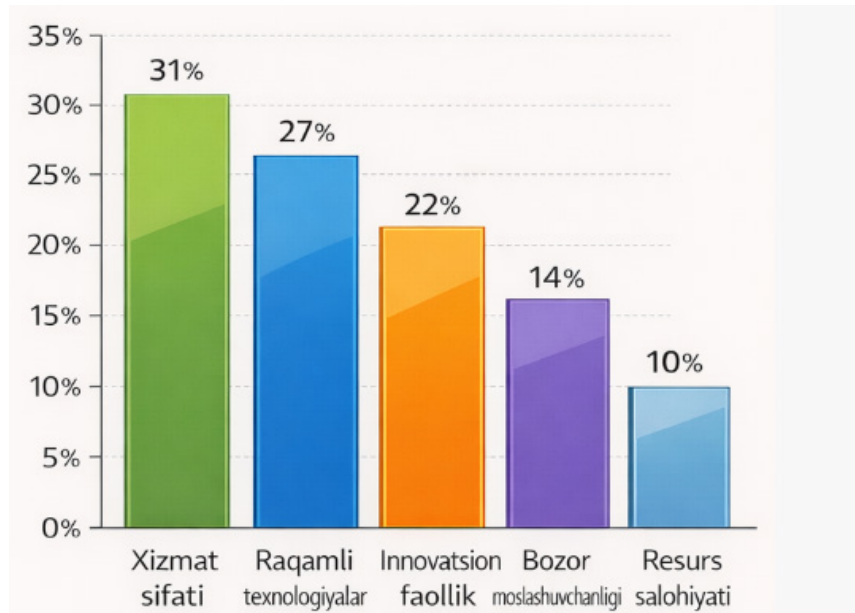
raqobatbardoshlikning markaziy elementlari sifatida namoyon bo'lib, boshqa omillar ta'sirini kuchaytiruvchi asosiy drayverlar hisoblanadi.

Innovatsion faollik modelda integratsion rolni bajarib, xizmat sifati va raqamli texnologiyalar ta'sirini mustahkamlaydi. Bozor moslashuvchanligi esa tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashish imkonini beruvchi muhim omil sifatida ko'rsatilgan. Ushbu model kichik korxonalar raqobatbardoshligi alohida omillar yig'indisi emas, balki ularning o'zaro uyg'unligi natijasida shakllanishini ilmiy jihatdan asoslaydi (1-rasm).

1-rasm. Xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligini shakllantirishning empirik modeli

Mazkur empirik model nafaqat tahliliy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, kichik korxonalar faoliyatini baholash va rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishda foydalanilishi mumkin (2-rasm).

2-rasm. Xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi omillarning nisbiy ulushi (%)

2-rasmda keltirilgan grafik ko'rinish raqobatbardoshlikka ta'sir etuvchi omillarning nisbiy ulushini yaqqol aks ettiradi. Grafikdan ko'rinib turibdiki, xizmat sifati va raqamli texnologiyalar umumiy raqobatbardoshlik strukturasida eng katta ulushga ega bo'lib, bu xizmatlar bozorida iste'molchi yo'naltirilgan va raqamli yechimlarga asoslangan raqobat modelining ustuvorligini tasdiqlaydi.

Innovatsion faollik va bozor moslashuvchanligi o'rta darajadagi ulushga ega bo'lib, ular kichik korxonalar raqobatbardoshligining barqarorligini va uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlovchi omillar sifatida namoyon bo'ladi. Resurs salohiyatining nisbatan past ulushi esa kichik korxonalar uchun raqobatbardoshlik masalasi moddiy imkoniyatlardan ko'ra boshqaruv va xizmat sifatiga ko'proq bog'liqligini yana bir bor tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan empirik tadqiqotlar xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligi bir xil darajada shakllanmaganini, balki bozor subyektlari o'rtasida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Kichik korxonalarning faqat bir qismi yuqori raqobatbardoshlik darajasiga ega bo'lib, ularning ustunligi asosan xizmat sifati, raqamli texnologiyalardan foydalanish va innovatsion yondashuvlar bilan izohlanadi.

Empirik baholash natijalari xizmat sifati kichik korxonalar raqobatbardoshligini shakllantiruvchi eng muhim omil ekanini tasdiqladi. Raqamli texnologiyalar va innovatsion faollikning yuqori ta'sir ko'rsatkichlariga ega bo'lishi xizmatlar bozorida raqobat ustunligi tobora texnologik va servis innovatsiyalar orqali shakllanayotganini ko'rsatadi. Bu holat kichik korxonalar uchun raqamlashtirish va yangi xizmat turlarini joriy etish strategik zarurat ekanini asoslaydi.

Tahlil natijalariga ko'ra, bozor moslashuvchanligi kichik korxonalar raqobatbardoshligini saqlab qolishda muhim omil bo'lib, u bozor sharoitlarining tez o'zgarishi sharoitida barqaror faoliyat yuritish imkonini beradi. Shu bilan birga, resurs salohiyatining nisbatan pastroq ta'sir ko'rsatishi xizmat ko'rsatish sohasida moddiy resurslardan ko'ra boshqaruv sifati, xizmat darajasi va innovatsion yondashuvlar ustuvor ahamiyatga ega ekanini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Taklif etilgan empirik model va omillar bo'yicha olingan natijalar kichik korxonalar raqobatbardoshligini oshirishda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Mazkur yondashuv kichik korxonalar faoliyatini baholash, ularning zaif jihatlarini aniqlash hamda raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan amaliy choralarni ishlab chiqishda ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari keyingi bosqichda xizmat ko'rsatish sohasida kichik korxonalar raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish uchun mustahkam empirik poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Barney J.B. Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. – Journal of Management, 1991, Vol. 17(1), pp. 99–120.
2. Teece D.J., Pisano G., Shuen A. Dynamic Capabilities and Strategic Management. – Strategic Management Journal, 1997, Vol. 18(7), pp. 509–533.
3. Heskett J.L., Sasser W.E., Schlesinger L.A. The Service Profit Chain. – New York: Free Press, 2008.
4. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age. – New York: W.W. Norton & Company, 2016.
5. Aghion P., Howitt P. Endogenous Growth Theory. – Cambridge: MIT Press, 1998.
6. OECD. SMEs in the Service Economy: Policy and Performance. – Paris: OECD Publishing, 2020.
7. UNCTAD. Service Sector Development and SME Competitiveness. – Geneva, 2021.
8. World Bank. Digital Transformation of Small Businesses. – Washington, DC, 2020.
9. Gulomov S.S. Kichik biznes va xizmatlar sohasi rivoji. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2020.
10. Rashidov A.A. Xizmatlar bozorida raqobat va raqobatbardoshlik. – Toshkent: Fan, 2021.
11. Alimuhamedov D.A. Hududiy xizmatlar sohasi rivojida kichik biznesning roli. – Iqtisodiyot va innovatsiyalar, 2022, №3.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi. – Toshkent, 2023.
13. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Xizmatlar sohasi statistik to'plami. – Toshkent, 2022.
14. International Labour Organization (ILO). Small Enterprises and Competitiveness in Services. – Geneva, 2019.
15. European Commission. Digitalisation and SME Performance in Services. – Brussels, 2021.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
